Asiantuntijalausunto liittyen kansalaisaloitteeseen *KAA 2/2016 vp Kansalaisaloite avioliiton säilyttämisestä aidosti tasa-arvoisena, miehen ja naisen välisenä liittona ja sukupuolineutraalin avioliittolain kumoamisesta*

Tapio Puolimatka
Kasvatuksen teorian ja tradition professori,
Jyväskylän yliopisto

Lakivaliokunta 27.10. 2016

Moraalinen näkökulma: lapsen oikeudet

- Vaikka yleisen moraalisen vakaumuksen mukaan lapsen etu tulisi asettaa aikuisten edun edelle, avioliittolakia koskevassa väittelyssä ei ole perusteellisesti käsitelty olennaista kysymystä lasten oikeuksista: “**Miten avioliiton uudelleen määrittely vaikuttaa lapsen oikeuksiin?”**

Moraalinen ja institutionaalinen näkökulma

- Professori Margaret Somervillen (2005: 63) mukaan tämä kysymys voidaan jakaa kahteen kysymykseen:
- (1) Onko lapsilla perustava oikeus tuntea biologiset vanhempansa ja olla heidän kasvatettavanaan?
- (2) Tarvitseeko yhteiskunta instituutiota, joka vahvistaa tämän oikeuden yhdeksi perusperiaatteekseen ja normikseen?

Institutionaalinen kysymys

Avioliitto suojelee äiti-isä-lapsi kolmoissidosta

- Institutionaaliseen kysymykseen liittyen on tärkeä huomata, että avioliitto on kaikissa korkeakulttuureissa koko ihmiskunnan historian ajan ymmärretty instituutioksi, jonka tarkoituksena on sitoa äiti, isä ja lapsi yhteen erottamattomaksi yksiköksi, **eikä yhteiskunnassa ole muuta instituutiota, joka suojelisi tätä yhteiskunnan perusyksikköä**.

Avioliitto suojelee äiti-isä-lapsi kolmoissidosta

- Yhdysvaltain korkeimman oikeuden tuomari Antony Scalia kiinnittää huomiota siihen, että naisen ja miehen välinen avioliitto avioliittoinstituutio ”on yhtä vanha kuin itse valtio vielä 15 vuotta sitten sen hyväksyi jokainen kansakunta historiassa” (s. 6−7.) Kaikki korkeakulttuurit 2000-luvulle saakka ovat uskoneet, että yhteiskunta tarvitsee erityisen avioliittoinstituution tukemaan äidin, isän ja lapsen kolmoissidosta.

Avioliitto suojelee äiti-isä-lapsi kolmoissidosta

- Yhdysvaltain korkeimman oikeuden puheenjohtajan John Robertsin mukaan sukupuolineutraali avioliittolaki tulee vahingoittamaan avioliittoa, joka on “syntynyt täyttämään elintärkeää tarvetta: varmistamaan, että lapset syntyvät äidille ja isälle, jotka ovat sitoutuneet kasvattamaan heitä elinikäisen suhteen vakaissa olosuhteissa”.

Lapsen identiteettioikeuksiin liittyvä kysymys

Tasa-arvo, vapaus ja identiteetti

- Kulttuurimme perustana on vakaumus, että yksilöt ovat tasa-arvoisia ja vapaita. Lapsen vapaus ja tasa-arvo edellyttää sitä, että hänelle tarjotaan hänen identiteettinsä kehityksen perustavat edellytykset eli suhde biologiseen alkuperäänsä.

Lapsen kolme ihmisoikeutta

- Jotta lapsi voisi löytää identiteettinsä ja ainutlaatuisen kutsumuksensa yksilönä, hänellä on kolme ihmisoikeutta, jotka koskevat hänen suhdettaan alkuperäänsä eli siihen, miten hän on saanut olemassaolonsa:
- (1) oikeus tuntea biologinen alkuperänsä, isänsä ja äitinsä;
- (2) oikeus olla biologisten vanhempiensa kasvatettavana ja kasvaa oman biologisen sukunsa yhteydessä;
- (3) oikeus omata vanhempi molemmista sukupuolista (Somerville 2007: 179).

Ihmisoikeusjärjestelmän mureneminen

Näitä oikeuksia ei voida ottaa lapselta pois aiheuttamatta korvaamatonta vahinkoa. Nämä oikeudet on tunnustettu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa.

Oikeus tuntea persoonallinen alkuperänsä

- Lapsen identiteettioikeudet muodostavat perustan hänen yksilölliselle vapaudelleen, hänen oikeudelleen itse määrätä elämästään ja toimia itseohjautuvasti. Koska vapaus on persoonan ominaisuus (ei-persoonallinen olento ei ole vapaa), persoonallisen identiteetin määrittely edellyttää mahdollisuutta jäljittää alkuperänsä persoonallisiin olentoihin ja heidän suhteisiinsa. Siksi oman persoonallisen identiteetin määrittelyn perustana on mahdollisuus tuntea oma biologinen alkuperänsä.

Ainutlaatuinen identiteetti

- Näiden lapsen perusoikeuksien perustana on ihmisyyteen olennaisesti kuuluva tarve löytää ainutlaatuinen identiteettinsä. Koska lapset ovat inhimillisiä olentoja, jotka etsivät omaa ainutlaatuista identiteettiään ja elämänsä tarkoitusta, heillä on tarve pystyä jäljittämään oma alkuperänsä ja elää suhteessa siihen. Identiteettinsä löytämiseksi heillä on oikeus kasvaa isänsä ja äitinsä yhteydessä. Lapsi, joka jää vaille vanhempiensa rakkautta ja huolenpitoa, ei ole tasa-arvoinen suhteessa niihin lapsiin, joille ne suodaan, eikä hän ole vapaa luomaan identiteettiään suhteessa alkuperäänsä.

Ihmisoikeusjärjestelmän mureneminen

Haavoittuvimpien oikeuksien turvaaminen

- Yksi perustavista eettisistä periaatteista on, että kaikkein haavoittuvimpien ihmisten oikeuksien turvaaminen tulisi asettaa ensisijaiseksi. Lasten voidaan perustellusti sanoa kuuluvan kaikkein haavoittuvimpien ihmisten joukkoon.

Haavoittuvimpien oikeuksien turvaaminen

”Homoseksuaalitkin ovat haavoittuva ryhmä”, kuten kanadalaisen McGill-Queen’s yliopiston professori Margaret Somerville (2007: 195) toteaa, “mutta aikuisina heidän oikeusvaateensa jäävät toiseksi suhteessa lasten tarpeisiin ja oikeuksiin. - - Näin puolustamme kaikkien kansalaisten oikeuksia, koska yhdessä vaiheessa me kaikki olemme lapsia.”

Ihmisoikeusjärjestelmän mureneminen

- Kun määrittelemme avioliiton merkityksen, määrittelemme samalla lasten ihmisoikeuksien aseman ihmisoikeuksien järjestelmässä. **Sukupuolineutraali avioliittolaki poistaa juridisen suojan äidin, isän ja lapsen kolmoissidokselta** ja viestii, ettei lapsi välttämättä tarvitse isää ja äitiä.

Ihmisoikeusjärjestelmän mureneminen

- ”Samaa sukupuolta olevien parien liitto kirjaa lakiin julkisen kannanoton, jonka mukaan aikuisten halu luoda valitsemansa perhemuoto voittaa merkityksessä lapsen tarpeen kasvaa äitinsä ja isänsä kodissa. Se antaa oikeutuksen ja hyväksynnän äidittömien ja isättömien perheiden luomiselle – niitä pidetään yhtä hyvinä vaihtoehtoina kuin perheitä, joissa lapsella on isä ja äiti. Se merkitsee sitä, että laki ei enää ota kantaa siihen, tarvitsevatko lapset äitiä ja isää. Äidittömiä ja isättömiä perheitä pidettäisiin ihanteina.” (Gallagher 2003: 24.)

Ihmisoikeusjärjestelmän mureneminen

- Sukupuolineutraali avioliittolaki merkitsee näin sitä, että aikuisten eli vahvemman osapuolen oikeudet asetetaan lasten eli heikomman osapuolen oikeuksien edelle. Aikuisten oletettu oikeus saada yhteiskunnallinen tunnustus omille seksuaalisille mieltymyksilleen asetetaan edelle lapsen perustavaa identiteettioikeutta tuntea oma alkuperänsä.

Ihmisoikeusjärjestelmän mureneminen

- Kun aikuisten oikeudet tällä tavalla asetetaan lapsen identiteetti- ja suhdeoikeuksien edelle, viedään pohja koko ihmisoikeuksien järjestelmältä. **Avioliitto on kaikissa korkeakulttuureissa lapsen identiteetti- ja suhdeoikeuksien turvaksi asetettu instituutio.** Kun nämä lapsen ihmisoikeudet poistetaan avioliiton rakenteesta ja merkityksestä, yhteiskunnassa ei enää ole instituutiota, joka turvaisi nämä lapsen perusoikeudet.

Ihmisoikeusjärjestelmä murenee

- Aitojen ihmisoikeuksien tiedostaminen ja kunnioittaminen vaikeutuu sukupuolineutraalin avioliittolain myötä, kun yhteiskunnan kaikkein heikoimpien ja puolustuskyvyttömimpien jäsenten oikeuksien loukkaus sisällytetään juuri sen instituution eli avioliiton rakenteeseen, jota on tähän asti kaikissa korkeakulttuureissa käytetty lapsen perusoikeuksien turvaamiseen.

Ihmisoikeusjärjestelmän mureneminen

- Koska avioliiton muuttaminen sukupuolineutraaliksi merkitsee lasten ihmisoikeuksien loukkausta, olisi tärkeää viedä tämä kansalaisaloite myös perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi.

Sukupuolineutraalin avioliittolain lähettämä viesti

Sukupuolineutraalin avioliittolain viesti

- Määrittelemällä avioliitoksi samaa sukupuolta olevan parisuhteen, jonka rakenne aina erottaa lapsen joko biologisesta isästään tai äidistään, uusi avioliittolaki lähettää perheen yhtenäisyyttä hajottavan viestin, jonka mukaan lapsi ei välttämättä tarvitse biologista isää ja äitiä. Oletuksen mukaan kaksi rakastavaa sosiaalista vanhempaa voi korvata heidät, ilman että lapsi kärsii vahinkoa. Tämä pelkistetty viesti vaikuttaa heikentävästi kaikkiin avioliittoihin, koska ei voida ajatella, että yksi ja sama avioliittoinstituutio sitouttaisi pareja eri tavalla.

Ïsän ja äidin sitoutuminen kasvatukseen

- Sukupuolineutraalin oletuksen mukaan sukupuolten toisiaan täydentävyydellä ei ole merkitystä, vaan mies ja nainen – isä ja äiti – ovat korvattavissa. Riskinä on se, että kun yhä useammat ihmiset omaksuvat nämä epätodet käsitykset, heidän sitoutumisensa lastensa kasvattamiseen heikkenee ja perheitä hajoaa. Perhe-elämän yhtenäisyyden ja vakauden heiketessä lasten pahoinvointi lisääntyy.

Tieto lapsen oikeuksista hämärtyy

- (1) Sukupuolineutraali avioliittolaki hämärtää moraalista tietoa lasten oikeuksista, koska se julkisesti suosittelee samaa sukupuolta olevien parien seksuaalisia liittoja, joiden rakenne erottaa sukupuolet toisistaan ja erottaa lapsen joko biologisesta äidistään tai isästään.

Tieto lapsen oikeuksista hämärtyy

- Koska avioliitto-oikeus sisältää samalla oikeuden perheen perustamiseen, tällainen julkinen suositus rohkaisee hankkimaan lapsia ulkopuolisen luovuttajan apuun perustuvan lisääntymisteknologian avulla. Todennäköisenä seurauksena on lisääntyvä määrä geneettisiä orpoja, jotka on syntymästään saakka erotettu joko biologisesta isästään tai äidistään.

Tieto lapsen oikeuksista hämärtyy

- (2) Samaa sukupuolta olevien parien liitto erottaa lapset välttämättä joko biologisesta isästään tai äidistään. Niinpä näiden liittojen rakenne loukkaa lapsen perustavia identiteetti- ja suhdeoikeuksia omiin biologisiin vanhempiinsa nähden.

Tieto lapsen oikeuksista hämärtyy

- Tästä seuraa identiteetti- ja suhdeongelmia, joiden merkityksen sukupuolineutraali avioliittoajattelu kuitenkin pyrkii häivyttämään viestiessään, ettei lapsi välttämättä tarvitse isää tai äitiä. Näin lapset jätetään kamppailemaan näiden identiteetti- ja suhdeongelmien kanssa ilman läheisten aikuisten ja yhteiskunnan tukea.

Normitietoisuus hämärtyy

- Samaa sukupuolta olevien parien avioliitto-oikeus poistaa juridisen suojan lapsen oikeudelta tuntea vanhempansa ja olla heidän kasvatettavinaan. Näin se muuttaa perustavalla tavalla normin, jonka mukaan biologisilla vanhemmilla on velvollisuus huolehtia lapsistaan.

Normitietoisuus hämärtyy

- Sukupuolineutraali avioliittolaki murentaa pohjaa ainakin neljältä keskeiseltä avioliittonormilta, joiden perustana ovat naisen ja miehen avioliiton luonnolliset tosiasiat:
- (1) Uusi avioliittolaki murentaa pohjaa periaatteelta, että avioliiton tehtävänä on suojella äidin, isän ja lasten kolmoissidosta ja tehdä lapselle mahdolliseksi kasvaa biologisen isänsä ja äitinsä hoidossa.

Normitietoisuus hämärtyy

- (2) Sukupuolineutraali avioliittolaki murentaa sukupuolten toisiaan täydentävyyden periaatetta sekä puolisoiden että heidän hoidossaan kasvavien lasten kannalta.

Normitietoisuus hämärtyy

- (3) Uusi avioliittolaki vie pohjaa moraaliselta vakaumukselta, että lapset eivät ole vanhempiensa tarpeita palvelevia keinotekoisia tuotteita, joihin vanhemmilla on oikeus, vaan itseisarvoisia olentoja, jotka ovat hedelmää vanhempien keskinäisestä rakkaudesta.

Normitietoisuus hämärtyy

- (4) Sukupuolineutraali avioliittoajattelu murentaa pohjaa perustavalta normilta, jonka mukaan avioliitossa on keskeisesti kyse lasten hyvinvoinnista ja vasta toissijaisesti aikuisten haluista ja tarpeista. (Schaerr 2015.)

Normitietoisuus hämärtyy

- Todellisuudessa isä ja äiti eivät ole korvattavissa: isättömäksi tai äidittömäksi jäänyt lapsi voi kokea hylkäämisen traumaattisena, vaikka hän ulkoisen toiminnan tasolla siitä selviytyisikin. Mikään ei pysty korvaamaan biologisen isän ja äidin rakkautta lapseen. Tällä rakkaudella on erityismerkitys lapselle. Lapsi on luotu rakkautta varten ja rakkaudettomuus on uhka hänen minuudelleen.

Normitietoisuus hämärtyy

- Korottaessaan isättömän tai äidittömän perheen yhteiskunnalliseksi ihanteeksi sukupuolineutraali avioliittolaki murentaa yleensäkin avioliittojen pysyvyyttä, koska se heikentää ihmisten tietoisuutta isän ja äidin erityismerkityksestä lapselle ja korottaa aikuisten seksuaaliset mieltymykset lapsen oikeuksien yläpuolelle. Näin se heikentää perheiden vakauden perustaa ja erottaa yhä useampia lapsia identiteettinsä rakentamisen peruslähteistä.

Geneettiset orvot

- Sukupuolineutraali ajattelu lisää myös geneettisten orpojen tuottamista keinotekoisten lisääntymismenetelmien avulla. Lapsen moraalisen identiteetin ytimeen iskee syvän haavan tietoisuus siitä, että hänen biologinen isänsä tai äitinsä on alun perin hylännyt hänet esimerkiksi osana keinohedelmöitystä tai sijaiskohtujärjestelyä ikään kuin hän ei olisi heidän rakkautensa arvoinen. Samalla hänet on jätetty ulos jommankumman biologisen vanhemman sukuyhteydestä, sosiaalisesta verkostosta ja kulttuuriperinnöstä. Näiden yhteyksien katkaiseminen jättää lapset keskelle irrallisia ja epäselviä identiteetin lähteitä, jotka herättävät hänelle monia vastaamattomia kysymyksiä omasta alkuperästään ja tekevät hänelle vaikeammaksi päästä selville siitä, kuka hän on.

Yhteiskuntakoe lapsilla

Yhteiskuntakoe lapsilla

- Somervillen mukaan samaa sukupuolta olevien parien avioliiton tunnustaminen on ennen näkemätön yhteiskuntakoe lapsilla. Se altistaa lapset monille tunnetuille ja tuntemattomille riskeille poistaessaan lainsäädännöllisen suojan lasten ja heidän biologisten vanhempiensa väliseltä suhteelta.

Yhteiskuntakoe lapsilla

- Ihmisillä tehtäviä kokeita koskevat eettiset ohjeet pyrkivät kaikkein tiukimmin suojelemaan niitä henkilöitä, jotka eivät joko pysty itse antamaan informoitua hyväksyntäänsä kokeeseen osallistumiseensa tai jotka ovat haavoittuvan väestönosan jäseniä. Lapset kuuluvat näihin molempiin kategorioihin, joten heille tulisi suoda korkea suojelun aste. Niinpä niiden, jotka altistavat lapsia tällaiselle kokeelle pitäisi osoittaa, että he ovat selvästi oikeutettuja niin tekemään. Mitään tällaista oikeutusta ei kuitenkaan ole esitetty suhteessa samaa sukupuolta olevien parien avioliittoon. (Somerville 2007: 195–196.)

Yhteiskuntakoe lapsilla

- Tarkoituksena ei ole väittää, etteivätkö samaa sukupuolta olevat parit olisi yhtä lailla kiinnostuneita lapsistaan. Tarkoituksena on vain kiinnittää huomiota siihen, että sukupuolineutraali avioliittolaki muuttaa avioliiton lähettämää viestiä ja sen ydinnormeja kuten biologisen liittämisen ja sukupuolien toisiaan täydentävyyden normeja, koska samaa sukupuolta olevien parien liiton rakenne erottaa lapsen välttämättä joko biologisesta isästään tai äidistään.